

Heinz Buden haastattelu

Usko, toivo, rakkaus - eurooppalaiset ajattelun mahdollisuudet

Mika Hannula: Kaiken sen tulvanomaisesti jokaisesta mediasta tulevan puheen jälkeen, mitä Euroopan unionin sisäisestä kriisistä, skleroosista ja laajentumisesta ja niin edelleen on kulttu, mikä tekee Euroopasta mielenkiintoisen aiheen?

Heinz Bude: Makrotasolla katsottuna merkittävää on ainakin kaksi seikkaa. Etenkin saksalaisesta näkökulmasta katsoen Eurooppa ei olekaan enää turvallinen paikka. Olemme kylmän sodan jälkeen heränneet todellisuuteen, että sota voi olla mahdollista aivan lähellämme. Kosovon tapahtumat muutama vuosi sitten ja etenkin Saksan armeijan osallistuminen rauhanturvaamiseen ovat ratkaisevia muutoksia, joiden merkitystä ei olla vielä täysin ymmärretty. Uusi tilanne pakottaa kysymään, mikä on Saksan rooli? Onko Saksalla uusi strateginen rooli, onko sillä tuoreita strategisia velvoitteita? On myös pystyttävä rikkomaan jälleen kerran yksi Saksan sisäinen tabu: on kysyttävä mikä on Saksan kansallinen intressi? Aiemmin riitti – ja muut maat olivat yhteen ääneen täysin tyytyväisiä –, jos saksalaiset todistelivat, että he ovat rauhanomaisia ja kunnollisia, eivätkä todellakaan aio tehdä yhtään mitään, mutta nyt se ei enää riitä. Muutokset pakottavat aktivoitumaan.

Toinen tärkeä aspekti liittyy siihen, mitä tapahtuu maan sisällä. Tällöin ei käsitellä sotilaallisia seikkoja tai

geopolitiikkaa, vaan sitä koomista kokonaisuutta, jota on tapana kutsua kulttuuriksi. Nyt edessä on kysymys, mitä tarkoitetaan eurooppalaisella ja saksalaisella kulttuurilla. Olennaista on, että aina kun mikä tahansa kulttuurinen entiteetti on pyritty määrittelemään ulossulkevasti, lopputuloksena on litania pateettisia adjektiiveja tai erikoista folklorista hölynpölyä. Kysymys ei kosketa vain sitä, pitäisikö Turkki ottaa mukaan. Se kääntyy suoraan eurooppalaisen kulttuurin sisälle. Eli miten suhtautua täällä jo olevaan toiseuteen, niihin miljooniin vierastyöläisiin, jotka eivät taatusti ole palaamassa takaisin. Tärkeää on myös, että Eurooppa herää ja itse ratkaisee omat ongelmansa.

Mika Hannula: Olet erinäisissä haastatteluissa todennut, että eurooppalaisen kokemuksen ytimessä on tarve ja kyky kohdata ristiriitoja ja sopia niistä rauhanomaisesti. Voitko tarkentaa, mitä tarkoitat?

Heinz Bude: Jos katsotaan vähän taaksepäin, olenainen ilmiö on Eurooppa maanosana, jossa on saatu aikaan rauha keskenään kilpailevien uskontojen välillä. Eurooppalaisuuden taustalla on uskonsota, ja sitä kautta opittu pragmaattinen totuus, että meidän on tultava toimeen keskenämme yli uskonrajojen. Kokemus korostaa, että

Heinz Bude (synt. 1954) kuuluu sarjaan kriittisiä saksalaisia sosiologeja, jotka vääjäämättä ovat kyseenalaistaneet ja ottaneet etäisyyttä aiemmas-ta sukupolvesta, näistä vanhoista vii-saista miehistä kuten Habermas, Tugendhat, Beck ja niin edelleen. Bude toimii makrososiologian professorina

Kasselin yliopistossa, sekä Gesellschaft des Bundesrepublik -osaston johtajana yksityisessä Hampurin Yhteiskunnallisessa tutkimusinstituutissa. Bude tunnetaan sekä sukupolvitutkimuksistaan että metodikirjoituksistaan, kuten myös julkisista esiintymisistä suosituissa tv-keskusteluissa. Hän on jul-

kaissut useita kirjoja, mm. *Das Altern einer Generation, die Jahrgänge 1938-1948*. (Suhrkamp 1995), *Generation Berlin*, (Merve Verlag 2001), *Lebenskonstruktionen*, (Suhrkamp, ilmestyy syksyllä 2004).

ainut tapa elää yhdessä on sovittelava ratkaisu, joka löytyy keskustelemalla, ei väkivaltaisesti. Samaan hengenvetoon on muistettava, että Eurooppa on myös maanosa, jossa kaksi erilaatuista totalitarismia on syntynyt ja kukoistanut. On siis olemassa myös esimerkkejä äärimmäisestä tavasta pyrkiä ratkaisemaan monikollisten todellisuusversioiden yhtäaikainen läsnäolo.

Minusta vertailu 30-vuotisen sodan ja sen päättävän Westfalenin rauhan vuonna 1648 ja Yhdysvaltojen johtaman Irakin sodan välillä on hyvin tärkeää ja hedelmällistä. Sota on konkreettisesti osoittanut, että sotilaallisesti Eurooppa ei kykene, eikä välttämättä edes halua toimia yhteisesti ja yhtenäisesti. Sillä ei ole siihen riittävää kapasiteettia tai potentiaalia. Eli jos ja kun sotilaallinen ratkaisu on mahdoton, mikä on Euroopan mahdollisuus? Nähdäkseni se linkittyy takaisin sekä uskonvapauteen että suhteeseemme totalitaristisiin järjestelmiin ja ajatuksiin. Huomattavasti ennen kuin kykenemme tarjoamaan tasapainottavan vaihtoehdon, meidän täytyy vastata kysymykseen, keistä me välitämme, ketkä kuuluvat joukkoon ja miksi. Väitän, että suurin toive on juuri nimenomaan rakentaa monikulttuurinen Eurooppa uskonvapauden varaan. Poikkeavaa on, että nyt raamia täytyy laajentaa siten, että se ei koske vain protestantteja ja katolisia, vaan kaikkia uskontoja. Uskonvapauden voima sekulaarisessa yhteiskunnassa on käänteentekevä perusymmärrys, jonka mukaan asiat voidaan ratkaista vain ja ainoastaan keskenään sopimalla ja neuvottelemalla.

Samalla on pidettävä mielessä, että pelkkä uskonvapaus ei riitä. On myös kyettävä analysoimaan eurooppalaisten yhteiskuntien suhde viime vuosisadan kahteen totalitarismiin eli fasismiin ja kommunismiin. Aivan liian pitkään tämä ongelmavyöhyke on joko kierretty kaukaa tai siirretty sivuun toistamalla mantraa eurooppalaisesta konsensuksesta, jota pitää yllä antitotalitarismi. Tämä puolinen valkoinen valhe oli kiinteää kittiä vain ja ainoastaan niin kauan kun rautaesirippu oli paikallaan. Nyt tarvitaan uudelleenmäärittelyjä. Kuten missä tahansa suhteessa, vastapuolet hahmottavat ja määrittelevät toisensa. Anti-totalitarismi on analysoitava suhteessa sen vastapariin totalitarismiin. Ei yleisellä tasolla, vaan kussakin kontekstissa. Huvittavaa kyllä, ainakin Saksassa totalitarismin analysointi on yhä varsin vähäistä. Yhtenä esimerkkinä on vaimoni Karin Wielandin Mussolinin rakastajattaresta, juutalaisesta sosialistista julkaisema kirja nimeltään *Die geliebte des Duce, Das Leben der Margherita Sarfatti und die Erfindung des Faschismus* (Hanser 2004). Kirja on vastaanotettu viileästi kommentoimalla, että näitä äärimmäisyyksiä ei sovi käsitellä yhdessä, eikä ainakaan käsitellä Mussolinin aatteellista siirtymää sosialistista fasistiksi. Teema tulee toisin sanoen liian lähelle ydintä.

Mika Hannula: Mutta miten tämä menneisyyden kohtaaminen ja sen kanssa toimeen tuleminen totalitarismin suhteen olisi mahdollista, jos ja kun on vaikeaa nähdä, miten saksalainen yhteiskunta olisi valmis yhä vielä uudestaan ja uudestaan käymään läpi kansallissosialistista menneisyyttä?

Heinz Bude: Aivan. Siitä syystä minusta oikea ovi, joka täytyisi avata onkin suhteemme ja käsityksemme saksalaisesta kommunismista. Vastaavasti sama aihe on aktue

koko maanosassa. Kuten tiedämme, kommunismi oli modernin projekti ja totalitääriin sellainen. Väitän, että kykymme avata nykyisyyden ja tulevaisuuden horisonttia on sen varassa, miten selkeästi pystymme näkemään vuorovaikutussuhteen totalitarismin ja eurooppalaisen hyvinvointivaltion välillä. Ja juuri tästä syystä uudelleen kukoistava kiinnostus Marxiin on mielenkiintoista. Voidaanhan ajatella, että esimerkiksi Habermas on periaatteessa jälkimarxistinen ajattelija, joka esittää, että poliittiset intohimot ja ongelmat ratkaistaan kertaheitolla edustuksellisen

»Mielestäni eurooppalaisen ajattelun ehkä jopa keskeisin mahdollisuus on siinä, miten uskallamme jättää demokratian käsitteen liikkuvaksi ja paikallistuvaksi, alati uutta tulkintaa vaativaksi. Tämä epävarmuus ei ole uhka. Se on toivo, ja se on tiettyssä mielessä toivo paremmasta versiosta demokratiasta. Tämäntyyppinen kokeileva ajattelu ei ole haitallista tai vaarallista niin kauan kuin se saa pidettyä jalat maassa. Kokeilevan asenteen ja avoimuuden on oltava luonteeltaan epänaivia.»

demokraattisen järjestelmän vakiintumisen myötä. Tästä näkökulmasta Derridan kuva demokratiasta on hieman avoimempi, sillä hän ei sentään halua lyödä demokratian käsitystä lopullisesti lukkoon Habermasin tavoin, vaan uskaltaa jättää sen liikkuvaksi.

Mika Hannula: Miten nämä asiat liittyvät mielestäsi Habermasin ja Derridan peräänkuuluttamaan ajatukseen globaalista demokratiasta ja viittauksista jo Kantilta peräisin olevaan ajatukseen maailman sisäpolitiikasta (*Weltinnenpolitik*)?

Heinz Bude: Käsitteen ongelma on, että se jätetään toistuvasti määrittelemättä. Habermas ja Derrida eivät sitä tee. Eivät lehtikirjoituksessaan (ks. sivut 18–21 tässä lehdessä), eivätkä myöskään pitkissä haastatteluissaan (katso Borradori 2003). He vihjaavat erinäisiin suuntiin, mutta eivät koskaan täsmennä mitä käsitteellä tarkoittavat. Ironista tosin, mutta itse asiassa olen vakuuttunut, että tämä epämääräisyys on käännettävissä rakentavaksi asenteeksi. Mielestäni eurooppalaisen ajattelun ehkä jopa keskeisin mahdollisuus on siinä, miten uskallamme jättää demokratian käsitteen liikkuvaksi ja paikallistuvaksi, alati uutta tulkintaa vaativaksi. Tämä epävarmuus ei ole uhka. Se on toivo, ja se on tiettyssä mielessä toivo paremmasta versiosta demokratiasta. Tämäntyyppinen kokeileva ajattelu ei ole

haitallista tai vaarallista niin kauan kuin se saa pidettyä jalat maassa. Kokeilevan asenteen ja avoimuuden on oltava luonteeltaan epänaivia.

Ehkä parhain määritelmä tästä ei-naivista avoimuudesta ja ongelmien kohtaamisesta on Bruno Latourin tuore esse *War of the Worlds: What about Peace?* (Pricks Parch Press, Chicago 2002) Latour käsittelee 11. 9. 2001 jälkeistä aikaa ja toteaa lakonisesti, että lännellä on jälleen kerran vastassaan vihollinen. Latourin mukaan ensiarvoisen tärkeää on ymmärtää ja hyväksyä, että on olemassa vihollisia – ja että erimielisyydet eivät palaudu vain siihen, että vastapuoli ei ole kykeneväinen ymmärtämään tai vastapuoli on vain yksinkertaisesti rakenteellisesti vaillinaisen; siis sivistymätön, barbaari, typerä ja niin edelleen. Latour korostaa, että ajatus vihollisesta ei ole itsessään negatiivinen. Olennaista on, että vihollisen hahmottamisen myötä meillä on vastapuoli, jonka kanssa voimme neuvotella ja pyrkiä sopimukseen. Ja tässä on jälleen eurooppalaisuuden mahdollisuus. Olemassa oleva suhde, joka tapahtuu ja etenee, ei väkivalloin, vaan keskustellen.

Mika Hannula: Siirrytään Euroopan sisäisiin rakenteisiin ja niiden tilanteeseen. On selvää, että Euroopan unionin sisällä ei ole olemassa yhtä yhtenäistä sosiaalivaltiota (*Sozialstaat*) tai edes hyvinvointivaltiota. Helposti löydetään esimerkiksi pohjoismaisen, keskieurooppalaisen ja anglosaksisen mallin erot. Yhtä kaikki, hyvinvointivaltio näyttää olevan puristuksissa ja vaikeuksissa koko Euroopassa. Onko eurooppalainen korkean verotuksen hyvinvointivaltio pelastettavissa ja uudistettavissa?

Heinz Bude: Suora vastaus on, että kyllä. Varmasti. Se kuitenkin edellyttää ratkaisevaa uutta ajattelua. On selvää, että yhteiskuntien muuttaminen näyttää kovin kivuliaalta. Viimeaikaiset kokemukset niin Ranskasta kuin Espanjasta osoittavat tämän. Äänestäjät äänestävät uudistuksien tekijöitä vastaan vaikka ovat vastikään päästäneet heidät valtaan. Tämä koskee yhtä lailla kaikkia hallituksissa istuvia pääpuolueita. Ongelman ydin on, nähdäänkö hyvinvointivaltio joko alati käynnissä olevana projektina vai muuttumattomana ja saavutettuna tilanteena. Muutoksen vaikeuden syvyydestä kertoo jo se, että vasta nyt Saksan liittokansleri Gerhard Schröder on hiljaisesti alkanut myöntämään, että todellisuudessa kyse on projektista. Kyse on siten periaatteessa yksinkertaisesti siitä, miten tämä projekti kyetään uudistamaan elinkelpoiseksi.

Toinen haitallinen harha liittyy tämän evoluutioprosessin tekijöihin ja omistajiin. Nykyisin elämme harhaluulossa, että hyvinvointivaltio on ainoastaan sosiaalidemokraattisen puolueen agendassa ja sen ansiota. Saksassahan sosiaalisesti heräävä valtio alkoi toimia jo Bismarckista lähtien, eikä häntä voida mitenkään kutsua sosiaalidemokraatiksi. Vuoden 1945 jälkeen hyvinvointivaltio oli projekti, johon molemmat suurpuolueet Saksassa selkeästi sitoutuivat. Ongelma on samalla, että koska hankkeella ei ole varsinaista isää, ei sillä ole myöskään suoranaisia uskottavia puolustajia ja sitä eteenpäin vieviä voimia.

Dilemma kiteytyy siihen, miten tehdä hyvinvointivaltiota mielenkiintoisempi ja charmikkaampi kuin sen maine ja imaginäärinen kuva on. Minusta tähän on olemassa hyvät ja realistiset mahdollisuudet. Tietyn nykykie-

lessä ilmaistun seksikkyyden ohessa tarvitaan myös vahvaa luottamusta sen mahdollisuuksiin. Ei niin yllättäen, näen asian itse asiassa sukupolvien välisenä konfliktina. Taustalla on hyvinvointivaltion legitimitietin voimakas kasvu maailmanlaajuisen talouskriisin myötä 1930-luvun alussa. Todettiin, että markkinat pettivät ja että ne vaativat vasta-voiman. Minusta etenkin niin sanotun 68-sukupolven edustajat ovat yhä osa tätä ajatusmaailmaa. Heillä on muistot markkinoiden epäonnistumisesta ja valtion välttämättömyydestä puuttua asioihin. Mutta nyt vuoden 1989 jälkeen olemme myös kokeneet, miten valtio on epäonnistunut tehtävässään. Meitä tuijottaa kasvuihin kaksi samanaikaista ongelmaa: miten suhtautua sekä markkinoiden että valtion epäonnistumisiin?

»Nähdäkseni hyvinvointivaltiota tarvitaan tänä päivänä johonkin muuhun. Ja sitä tarvitaan, Amartya Seniin viitaten, instrumenttina ja rakenteena, joka mahdollistaa oikeuden olla mukana, olla aktiivisena osana yhteiskuntaa. Hyvinvointivaltion tehtävänä on olla universaali rakenne, joka antaa oikeuden osallistua. Sen tärkein funktio on varmistaa, että ulkopuolelle jääminen on mahdollisimman vähäistä. Se takaa sisäänpääsyn, mutta ei lupaa minkäänlaista varmaa statusta. Ja tässä näkyy itse asiassa vaalituloksista tuttu ongelma. Uudistajia vastaan ovat kääntyneet pääasiassa ryhmät, jotka vaativat statuksen ylläpitämistä, eivät yhdenvertaista oikeutta sisäänpääsyyn ja osallistumiseen.»

Mika Hannula: Brittikirjoittaja, *Observerin* kolumnisti Will Hutton on kirjassaan *The World We're In* todennut saman. Eurooppalainen yhteiskuntamalli on mainettaan huomattavasti toimivampi ja mielekkäämpi. Huttonin mukaan mitä tarvitaan on yhteinen ja sovittu eurooppalainen tarina. Hutton näkee olennaisena seuraavat teemat: 1) osallisuus (*stakeholdership*), 2) yhteiskuntasopimus ja 3) julkinen tila. Mitä mieltä olet Huttonin skeemasta?

Heinz Bude: Kyllä, tunnen Huttonin ajatukset ja olen pitkälti samaa mieltä. Mutta jos lähestytään asiaa vielä historian kautta, niin taustalla on myös kysymys siitä, mihin tarvitsemme hyvinvointivaltiota. Perinteisesti hyvinvointivaltion kyky integroida ongelmalliset asiat sisäänsä oli

patenttiratkaisu kaikkiin suuriin kiistoihin. Väitän, että tämä integraatiokysymys sellaisenaan ei enää ole lainkaan ongelma. Me emme tarvitse integraatiopotentiaalia, joka sulkee sisäänsä ongelmaryhmät. Se on jo tapahtunut. Saksassa tätä kutsutaan 6 miljoonan työttömän argumentiksi. Muistan miten läpi lapsuuteni meille hoettiin, että juuri 6 miljoonan työttömän olemassaolo oli syynä siihen, että Hitler joukkoinen sai vallan käsiinsä. No niin, alkuvuonna 2004 Saksassa on virallisesti hieman yli 4 miljoonaa työtöntä ja erilaisten tukimuotojen varassa työllistettyjä tai muissa tukirakenteissa noin 2 miljoonaa. Meillä on kasassa ne pelotavat 6 miljoonaa, mutta miksi vallassa eivät ole fasistit?

Toisin sanoen, nähdäkseni hyvinvointivaltiota tarvitaan tänä päivänä johonkin muuhun. Ja sitä tarvitaan, Amartya Seniin viitaten, instrumenttina ja rakenteena, joka mahdollistaa oikeuden olla mukana, olla aktiivisena osana yhteiskuntaa. Hyvinvointivaltion tehtävänä on olla universaali rakenne, joka antaa oikeuden osallistua. Sen tärkein funktio on varmistaa, että ulkopuolelle jääminen on mahdollisimman vähäistä. Se takaa sisäänpääsyn, mutta ei lupaa minkäänlaista varmaa statusta. Ja tässä näkyy itse asiassa vaalituloksista tuttu ongelma. Uudistajia vastaan ovat kääntyneet pääasiassa ryhmät, jotka vaativat statuksen ylläpitämistä, eivät yhdenvertaista oikeutta sisäänpääsyyn ja osallistumiseen.

Mika Hannula: Mutta miten tämä hyvinvointivaltion muuttunut tehtävä voidaan saavuttaa?

Heinz Bude: Olennaista on luoda politiikka, joka perustuu keskinäiseen kunnioitukseen. Sen täytyy olla vuorovaikutteista ja keskinäistä kunnioittamista, joka samalla alleviivaa suhteen molemminpuolisuutta. Kunnioitus ei ole vain vastaanottamista, vaan sen myötä voidaan myös vaatia jotakin. Jos palataan kysymykseen Turkista ja Euroopassa asuvista ulkomaalaisista, on erittäin tärkeää mieltää, että tämä kunnioitus ja hyvinvointivaltiomalli ei voi enää rakentua etnisten kansanosien varaan. Uusi versio perustuu ennen kaikkea kansalaisuuteen (*citizenship*) ja osallistumiseen.

Olen yhä enemmän ja enemmän viime aikoina korostanut, enkä tässä kohtaa ole taatusti yksin, hyvinvointivaltion suhteen vuorovaikutteisuutta. Se antaa ja se ottaa. Siihen liittyy vapauksia mutta myös velvollisuuksia. Jostain syystä tämänäyttypinen puhe aiheuttaa toistuvasti hämmennystä ja suoranaista paheksuntaa. Otetaanpa esimerkki. Olemme tottuneet kliseeseen, että hyvinvointivaltiossa kaikki ovat samassa veneessä. Ehkä, mutta tällä hetkellä olennaisempaa on, miten tätä venettä ohjataan ja huolletaan. Esimerkki liittyy varmasti missä tahansa maassa lukuisissa muodoissa käynnissä oleviin syrjäytymisvaarassa olevien henkilöiden aktivoimiseen. Me kaikki tiedämme tämän, mutta harva viitsii sanoa sitä ääneen. Liian usein nämä aktivoimiskurssit ovat vain silmälumetta. Niiden tulokset eivät ole kovinkaan mieltä ylentäviä. Tiedän, että käsite on julma, mutta samalla se on todellinen – ja että näistä asioista on kyettävä älyllisen rehellisyyden nimissä puhumaan niiden varsinaisilla nimillä. Aktivointiohjelmien takamaastoon sijoittuu väestönosa, josta on tullut poistotavaraa, ylimääräistä. Korostan vielä, että kyse ei ole sosiaalidarwinismista, vaan siitä, mitä aktiivinen osallistuminen edellyttää ja miten se onnistuu tai ei.

Mika Hannula: Mitä tarkoitat käsitteellä *überflüssig* (ylimääräinen)?

Heinz Bude: Poistotavaraa ja pelkkää painoa ovat henkilöt, jotka vain luovat ongelmia, mutta jotka eivät halua tai kykene ratkaisemaan niitä. Tämä ajatus ylimääräisyydestä ei ole minun tai jonkun muun sosiologin keksintö. Se perustuu empiriaan ja kyselytutkimuksiin, joiden mukaan tiettyssä osissa entistä DDR:ää on jopa 20 % väestöä, jotka omin sanoin mieltävät ja kokevat olevansa ylimääräisiä, täysin ulkopuolisia, vailla mahdollisuuksia vaikuttaa omaan elämäänsä ja tulevaisuuteensa. Heillä ei ole mitään suhdetta valtiorakenteeseen, ei mitään lojaliteettia suhteessa hyvinvointivaltioon. He ovat siirtyneet systeemin ulkopuolelle tai

**»Mutta siinä missä
Habermas kantaa syyllisyyttä
maailman jakaantuneisuudesta
ja mahdottomuudesta
harmoniseen ykseyteen,
Derridaa syyllistävät kieleen
liittyvät valtatekijät ja
mahdottomuus, että kieli
täydellisesti avautuisi itse
itselleen. Ymmärrän hyvin sen
historiallisen taustan, johon
molemmat syyllisyyden tunteet
perustuvat. Samalla minun on
pakko sanoa, että minä en jaa
tuota tunnetilaa.»**

heidät on sinne siirretty, mutta samalla he ovat yhä kasvavassa määrin ongelmallinen osa tätä systeemiä.

Tiettyssä mielessä tämä osa väestöä on läsnä kaikkialla. Kyse on erosta, joka tehdään pelkän paikalla olemisen (*dabeisein*) ja yhteisöön kuulumisen (*dazugehören*) välillä. Edelliset ovat kyllä paikalla. He katsovat tv:tä, käyvät kaupassa ja maksavat laskunsa jos maksavat. Jälkimmäiset tämän lisäksi ovat konkreettisesti vaikuttava osa tapahtumia. Kolmas käsite, joka sijoittuu näiden välimaastoon on tietynlainen passiivinen joukkoon kuuluminen (*zugehörigkeit*). Intellektuelli on minusta puolestaan meistä kuka tahansa, joka jossakin tekee jotakin – ja siis pyrkii saamaan aikaan jotakin ja tekemään sitä jotakin intohimoisesti.

Mika Hannula: On ehkä aika palata Habermasin ja Derridan artikkeliin. Kommentteja?

Heinz Bude: Kokonaisuutena on itsestään selvää, että molemmat ovat keskeisiä ajattelijoita toisen maailmansodan jälkeisessä maailmassa. Samalla olen yhä vakuuttuneempi, että nykyhetkestä katsottuna molempien ajatusmallin laaja kaari on umpikujassa. He ovat lähes samaa vuosikertaa ja jakavat saman perusmotiivin kaikessa tekemisessä. Molemmat rakentavat ajattelunsa tietyn hyvin erityisen syyllisyyden tunteen varaan. Tietysti se on Habermasilla erilainen kuin Derridalla. Mutta siinä missä Habermas kantaa

syllisyyttä maailman jakaantuneisuudesta ja mahdotto-
muudesta harmoniseen ykseyteen, Derridaa syyllistävä
kieleen liittyvät valtatekijät ja mahdottomuus, että kieli
täydellisesti avautuisi itse itselleen. Ymmärrän hyvin sen
historiallisen taustan, johon molemmat syyllisyyden tunteet
perustuvat. Samalla minun on pakko sanoa, että minä en
jaa tuota tunnetilaa. Ainut mitä voin todella sanoa on, että
minusta tämäntyyppiset syyllisyyden tunteet ovat varmasti
olemassa, mutta en usko että niitä voidaan kokonaisvaltai-
sesti koskaan ratkaista.

Habermasiin ja Derridaan liittyen on tärkeää muistaa,
että maailma ja etenkin joukkoviestintä on dramaattisesti
muuttunut. Molempien käsitys julkisesta tilasta ja osallis-
tumisesta on edelleen, että kirjoitetaan tiettyihin lehtiin
tai julkaisuihin artikkeleita. Kommunikointi on heille
kirjoittamista. Heidän jälkeensä tuleville kommunikaatio
on varmasti kirjoittamista, mutta se on myös paljon jotakin
muuta. Uudessa mediatilanteessa yhteiskuntatieteilijät ovat
kovassa paineessa pyrkiessään ilmaisemaan ajatuksiaan mie-
lekkäästi mutta ymmärrettävästi laajoille massoille. Se on
minusta tärkeä haaste, joka pitää sisällään, että on tarkoin
harkittava, mihin tv-lähetyskseen suostuu ja miksi.

Mika Hannula: Eli jälleen kohtaamme sukupolvien välisen
eron ja jopa kuilun?

Heinz Bude: Ehdottomasti. Eikä tämä ole mikään uusi
ilmiö. Tiettyssä mielessä Euroopan historian murroshetket
ovat sukupolvien välistä vuorovetoa ja paradigmojen vaih-
tumista. Sama sukupolvien välinen kiista on esillä vuonna
1945 kuten myös tietysti vuonna 1968. Huvittavaa kyllä, jos
emme tyydy vain valittamaan, miten edellinen sukupolvi
on niin jälkeensä jäänyt, vaan pyrimme myös antamaan omat
vastaukset, nämä vastaukset eivät ole aina miellyttäviä.

Mika Hannula: Mitä tarkoitat?

Heinz Bude: Oman vaihtoehdon antaminen vaatii per-
spektiiviä ja etäänymistä aikaisemmasta. Se vaatii myös niin
sanotun oman jutun, josta ovat itsensä lisäksi myös muut
vakuuttuneita. Se edellyttää riittävää itsenäisyyttä ja oma-
peräisyyttä. Lisäksi vaaditaan tiettyä kovanahkaisuutta. Itse
olen kokenut viime aikoina erikoisen tulehtuneita tilanteita,
joissa useat ovat tuohtuneet, koska olen vain todennut sen
tunnetun faktan, että vertailussa nykypolvet ja nykytilanne
esimerkiksi Saksassa ovat luonteeltaan aiempaa selkeästi
konservatiivisempia. Tätä tulosta ovat erinäiset demograa-
fiset instituutiot toistaneet jo vuosia, mutta sosiologiaalta
tämä muutos on jäänyt edelleen pahasti huomaamatta.
Toinen epämiellyttävä irtiotto tapahtuu, jos uskallamme olla
dialogissa esimerkiksi aivotutkijoiden ja biologien kanssa –
emmekään vain sulkeudu ideologisen muurimme sisään
piiloon. Tämä ei suinkaan saa tarkoittaa luonnontieteellisten
käsitysten ja tulosten kritiikintä hyväksyntää, mutta niitä
on turha etukäteen kategorisesti kieltää. Sen sijaan sosio-
logien tulee kyetä tarjoamaan aiempaa uskottavampia ja
mielekkäämpiä tulkintoja yhteiskuntien murroksesta.

Mika Hannula: Jos Habermasin ja Derridan taustalla on
tietty syyllisydentunne, mikä on sinun takaasi löytyvä
dynamo?

Heinz Bude: Minä haluan ajatella vailla syyllisyyden-

tuntoa. Eli vastaus on vastuullinen ja ei-naiivi kokeile-
vaisuus (*experimentierung*). Se on kokeilevaisuutta siinä
mielessä, että se ei tavoittele jotakin utopistista ja pysyvää
valmiutta tai ratkaisua. Erona on ehkä konkreettisesti, että
Habermasin ja Derridan takana on kokemusmaailmassa
selvä katastrofi, ja he toimivat siten kuin toimivat samalla
toivoen tulevana paremmiksi ihmisiksi. He uskovat, että
he voivat vielä oppia sanan normatiivisessa muodossa. Minä

**»Kyse on vanhasta
litaniasta usko, toivo,
rakkaus. Tässä sarjassa usko
edustaa hyvyttä, rakkaus
sitä, että on muita kenen
kanssa jakaa nämä asiat
ja toivo sitä, että kykenee
kokeiluihin ja epävarmuuden
sietämiseen. Samalla on hyvä
muistaa vanha totuus, että
yleistasolla abstraktit käsitteet
ovat tavattoman ohuita ja
siksi ne aina tarvitsevat
seurakseen sen syvyyden
ja leveyden, jonka tarjoaa
vain ja ainoastaan arkinen
kokemusmaailma.»**

itse olen huomattavasti skeptisempi oppimisen suhteen. En
hae pysyviä ratkaisuja, vaan sitä, että kokeilujen myötä ta-
pahtuu ja syntyy jotakin jossakin.

Jos ajatuskulun haluaa laittaa vieläkin pelkistyneemmin,
ehkä kyse on vanhasta litaniasta usko, toivo, rakkaus. Tässä
sarjassa usko edustaa hyvyttä, rakkaus sitä, että on muita
kenen kanssa jakaa nämä asiat ja toivo sitä, että kykenee
kokeiluihin ja epävarmuuden sietämiseen. Samalla on
hyvä muistaa vanha totuus, että yleistasolla abstraktit kä-
sitteet ovat tavattoman ohuita ja siksi ne aina tarvitsevat
seurakseen sen syvyyden ja leveyden, jonka tarjoaa vain ja
ainoastaan arkinen kokemusmaailma.

Suomenmos Mika Hannula & Tere Vadén

Kirjallisuus

- Giovanna Borradori: *Philosophy in a Time of Terror. Dialogues with Jürgen Habermas and Jacques Derrida*. The University of Chicago Press 2003
Jacques Derrida & Jürgen Habermas: "Unsere Erneuerung. Nach dem Krieg: Die Wiedergeburt Europas." *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, 31. 5. 2003, ks. sivut 18–21 tässä numerossa.
Will Hutton: *The World We're In*, Little, Brown, London 2002
Bruno Latour: *War of the Worlds: What about the Peace?* Pricks Parch Press, Chicago 2002.
Karin Wieland: *Die geliebte des Duce, Das Leben der Margharita Sarfatti und die Erfindung des Faschismus*, Hanser 2004.